

Opening symposium “Recht zonder wraak? Straffen met ruimte voor menselijkheid” door mr. Alrik de Haas (voorzitter Stichting Mens en Strafrecht)

Zaterdag 17 oktober 2026, 09.00 – 17.00 uur; Stadscampus Universiteit Antwerpen (lokaal C.003, Prinsstraat 13, 2000 Antwerpen)

Dames en heren, collega's, vrienden,

Van harte welkom in Antwerpen, op de Stadscampus van de Universiteit Antwerpen.

Een bijzonder welkom aan onze Belgische en Nederlandse gasten: leden van de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie, advocaten, wetenschappers, criminologen, professionals uit de sociale sector en het gevangeniswezen. Een bijzonder welkom aan alle studenten — de nieuwe generatie die velen van ons zal opvolgen — en alle betrokken burgers die vandaag met ons willen nadenken.

We komen samen rond een vraag die actueel én urgent is: Hoe reageert onze samenleving op criminaliteit? En hoe voorkomen we dat die reactie, soms onbedoeld, nieuw en onnodig leed veroorzaakt? Is er een uitweg uit wat wetenschappers ‘punitief populisme’ noemen?

Dat we hier vandaag samen zijn, is betekenisvol. Nederland en België delen niet alleen een taal en een verwante rechtscultuur. We staan ook voor vergelijkbare vragen. Hoe houden we het strafrecht menselijk wanneer de roep om strengere straffen vanuit politiek en samenleving steeds luider klinkt?

De titel van vandaag stelt een ongemakkelijke, maar noodzakelijke vraag: **recht zonder wraak?** Die vraag ontkent geen woede en bagatelliseert het leed van slachtoffers en nabestaanden niet. En ze gaat niet over het ontlopen van verantwoordelijkheid. Wie slachtoffer wordt van een ernstig misdrijf — of nauw met een slachtoffer verbonden is — kan verdriet, angst, machteloosheid en woede voelen. Die emoties verdienen erkenning. Het recht moet daarvoor ruimte bieden.

Erkenning is niet hetzelfde als wraak. En recht doen is niet hetzelfde als leed toevoegen om het leed zelf.

Een zware straf kan soms tijdelijk opluchten of bevredigen. Maar zij biedt niet vanzelf een weg naar duurzaam herstel. Bij een misdrijf waarbij iemand het leven verliest, maakt het lijden van de dader het verlies van het slachtoffer niet ongedaan.

Dat inzicht vraagt niet om een soft of naïef strafrecht. Het vraagt om een zorgvuldig strafrecht. Een strafrecht dat onderscheid maakt tussen vergelding en wraak, tussen publieke afkeuring en persoonlijke genoegdoening, tussen verantwoordelijkheid en vernedering.

De vraag is dus niet óf we op misdaad moeten reageren, en of daarbij strafrechtelijke repressie kan worden gemist.

De vraag is: **hoe ziet een passende strafrechtelijke reactie in het voorliggende geval er uit?** Strenger straffen kan op het eerste gezicht aantrekkelijk of begrijpelijk lijken, maar daarmee is nog niet aangetoond dat het leidt tot meer veiligheid of meer herstel.

Wanneer het strafrecht vooral in termen van vergelding denkt, dreigen andere vragen naar de achtergrond te verdwijnen. Vragen zoals: Wat is de aangerichte schade? Wie draagt de gevolgen? Wat heeft het slachtoffer nodig? En welke verantwoordelijkheid kan — en wil — de dader op zich nemen? Daar kan herstelrecht een waardevolle bijdrage leveren.

Herstelrecht ontkent het strafrecht niet en vervangt niet automatisch een straf. Het biedt wel een andere manier om naar misdaad en de gevolgen ervan te kijken. Het is geen wondermiddel en niet in iedere zaak passend. Er is meer mogelijk dan vaak wordt gedacht. Later vandaag horen we dat herstelrecht in Nederland sinds 1 juli 2026 ook bij alle rechterlijke instanties in Nederland meer ruimte dan ooit tevoren heeft gekregen. De eerste gepubliceerde uitspraken laten zien dat die ruimte inmiddels wordt benut.

Stichting Mens en Strafrecht is in augustus 2012 opgericht. De stichting wil bijdragen aan een publiek gesprek waarin waarden als herstel, vergeving, resocialisatie en menselijke waardigheid niet verdwijnen achter een steeds repressiever discours. Aandacht hiervoor is anno 2026 nog harder nodig dan in 2012. Ruimte dus voor menselijkheid.

Meer menselijkheid in het strafrecht betekent niet dat moeilijke vragen uit de weg worden gegaan. Het betekent dat we alternatieven serieus onderzoeken. Denk aan alternatieven voor detentie, tegen de achtergrond van een groot personeelstekort in het gevangeniswezen. Werkstraffen en elektronische monitoring kunnen kansen bieden, juist omdat de verbinding met gezin en samenleving behouden blijft. Tegelijkertijd vragen zulke alternatieven om goede begeleiding, toezicht en maatschappelijke inbedding. Ook daar moeten we dus zorgvuldig naar kijken.

Een rechtsstaat wordt niet sterker doordat hij krachtige repressie toepast. Juist daarom is de Nederlands-Belgische ontmoeting hier vandaag zo waardevol. We spreken niet vanuit één discipline of één nationaal perspectief. Rechters, advocaten, officieren van justitie, wetenschappers, professionals uit de sociale sector en betrokken burgers kijken vanuit verschillende posities naar dezelfde werkelijkheid waar zij mee wordt geconfronteerd.

Ik nodig u uit ruimte te maken voor verandering. De moed te hebben te durven erkennen dat sommige vormen van straf meer schade kunnen aanrichten dan herstellen. En om op te komen voor recht, verantwoordelijkheid en verbinding.

Ik hoop dat dit symposium die moed versterkt. Dat we vandaag niet alleen spreken over recht zonder wraak, maar ook over recht dat ruimte biedt aan erkenning, verantwoordelijkheid en herstel.